

ressò mont-roigenc

EL SEGLE XIX, UN TEMPS CONVULS

24: FI DE LA TERCERA GUERRA CARLINA (1875-1876)

Martí Rom

www.martirom.cat

16-07-2021

Des del desembre de 1874, Espanya tornava a ser una monarquia, ara amb el fill d'Isabel II, Alfons XII de rei. S'havia acabat el "Sexenni democràtic". Mentre, la Tercera Guerra Carlina estava a les acaballes. Però, continuava la Guerra de Cuba. Algunes fonts també veuen aquells grups de pressió econòmica i política de Cuba, els grans propietaris de les sucreres i la nova burgesia de l'Havana, com a possibles inductors, entre d'altres, del "pronunciamiento" del general Arsenio Martínez Campos a Sagunt, el 29 de desembre de 1874, que va imposar la monarquia. Aquests grups també sembla que havien estat al darrere de l'atemptat a Joan Prim el 27 de desembre de 1870.

En el "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 29 d'abril¹, hi tenim l'anunci del 22 d'abril de 1875 de l'alcalde de Mont-roig, Miquel Bargalló Pujol, de la subhasta de l'arrendament dels fruits de la Pobla d'en Taudell, del període 1875 a 1876, per tal de pagar les obligacions consignades al pressupost municipal. La "*licitación es de 144 pesetas, producto de un año común del último quinquenio...*". Com sempre, la subhasta es va fer a la plaça davant de l'Església nova.

A la reunió de la Comissió provincial de la Diputació, del 24 d'abril de 1875, es declara exempt del servei militar Josep Maria Blanc Fortuny de Mont-roig, com a fill únic de mare pobra, i que ajuda a mantenir una germana no apta per al treball².

El 5 de maig, es va presentar a indult, a Montblanc, Pere Cendrós, vell lluitador legitimista de les dues guerres anteriors³. El van enviar, primer a Tarragona, i després a la presó d'Àvila. "*El 7 (de maig) la columna del coronel de San Fernando quemó varias lanchas del Ebro en Benifallet...*"⁴. El 15 de maig es va presentar a indult Francesc Massagué, aquell company de Pere Balcells Masgoret, dit "el Nen de Prades". Però, sempre hi havia nous caps carlins amb ganes de continuar la guerra. "*El nuevo cabecilla Rovira⁵ parece que lleva intentos de darse a conocer por sus actos de bandolerismo. Sin duda debe inducirle a ello la triste celebridad que ha querido darse al Nen de Prades...*"⁶. Ara la premsa ja dona la guerra per acabada i torna a qualificar-los de bandolers.

---

¹ La informació dels "Boletín oficial de la provincia de Tarragona" procedeixen de l'Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona. A partir de 1870 es poden trobar a Internet.

² "Boletín oficial de la provincia de Tarragona" del 5 de maig de 1875.

³ Deu ser germà de Salvador Cendrós, un cap de partida carlina de la Segona Carlinada.

⁴ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1876", pàg. 60.

⁵ De Botarell.

⁶ "Diario de Tarragona" del 15 de maig de 1875.

Hi ha alguns intents de refer la vida i eximir-se de les passades responsabilitats en allò tan comú en aquests casos de “l’obediència deguda”. “*El ex cabecilla Masagué que vive con su esposa en esta ciudad (Tarragona), trata de vindicarse de los graves cargos que se le han dirigido respecto a los crueles procedimientos que empleó algunas veces para cobrar contribuciones, publicando en el Diario de Reus órdenes que conserva de los que fueron sus superiores en las cuales se le prevenía, bajo pena de la vida, que observara aquella conducta...*”⁷. A partir del mes de maig de 1875 van començar a sortir a la premsa moltes notícies de carlins que havien estat indultats. És aleshores, maig de 1875, quan la guerra a Catalunya s’estava acabant, que el bisbat de Tortosa en una pastoral condemna aquells capellans que actuaven a les partides carlines. Calia posar-se al costat del vencedor. A més, ara hi havia una monarquia propera a l’Església.

A la reunió de la Comissió provincial de la Diputació, del 18 de maig, es presenten voluntàriament de Mont-roig per ingressar al servei militar: Francesc Borràs Folch número 3 (quinta del 1873), Tomàs Jordà Munté número 10 (segona reserva del 1874), Salvador Pujol Martí número 18 (segona reserva del 1874) i Josep Mendoza Serret número 30 (tercera reserva del 1874)⁸. El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 30 de maig de 1875, publica la quantitat que cada poble ha d’aportar per a les presons. A Mont-roig li toquen 667,62 pessetes⁹.

*“Tenemos entendido que el capitán de voluntarios movilizados conocido por Clivillé, ha sido nombrado primer jefe del tercer tercio de esta provincia que se formará de los móviles de Montroig, Pratedip, Vilanova, Riudecañas, Dosaiguas, Porrera, Poboleda, Torreja, Vilellas, Lloá, Gratallops, Falset y la ronda de la Figuera...”*¹⁰.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 8 de juny, diu que, si malgrat els reserves establerts del servei militar encara no s’arriba als necessaris establerts per cada poble, per la quinta de 70.000 homes, “(se) recurrirá a los mozos que en 31 de diciembre de 1874 hayan cumplido la edad de 18 años...”. Diu que a Mont-roig en falten 3.

En el mes de juny les tropes governamentals es van apoderar de les fortaleses que tenien els carlins a Miravet i Flix. Eren uns centres logístics rellevants on, a més, tenien empresonats alguns liberals del Camp de Tarragona pels quals demanaven rescat. A Miravet, els carlins “*van posar-lo en estat de defensa, dotant-la de canons i reconstruint alguns panys de muralla. Van instal·lar-hi, així mateix, uns gresols –dels quals en resten vestigis- on fonien plom per a fer bales...*”¹¹. “*El 15 (de juny) volvió a salir a operaciones el general en jefe señor Martínez Campos, dirigiéndose a Tarragona... Se dirigió desde Tarragona por Reus y Falset a poner sitio al castillo de Miravet ocupado por los carlistas. El 18 empezó el cañoneo contra el fuerte. El mismo día comenzó el ataque del castillo de Flix que se rindió el 19 ocupándole el brigadier Gámir*¹² *y haciendo 80 prisioneros...*”¹³. “*El 22 (de juny) el general Martínez Campos concedió parlamento a los defensores del Castillo de Miravet después del que volvió a continuar*

⁷ “Diario de Tarragona” del 15 de maig de 1875.

⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 26 de maig de 1875.

⁹ Riudoms: 1.031,64, Cambrils: 842,12 i Montbrí: 294,66.

¹⁰ “Diario de Tarragona” de 2 de juny de 1875.

¹¹ “El castell de Miravet” d’Artur Bladé Desumvila (Episodis de la història. Rafael Dalmau Editor, 1966), pàg. 62.

¹² Eduardo Gámir.

¹³ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 63.

el fuego de cañón contra dicha fortaleza, reforzándose las baterías del ejército con cuatro cañones de a 12 y dos de a 16 llevados allá desde Barcelona... Les exigió que se rindieran a discreción. El fuego que a Miravet se hizo produjo el 21 a las 6 ½ de la tarde, la entrega del castillo, quedando prisioneros 9 jefes, 31 oficiales y 195 individuos carlistas y en poder de las fuerzas leales 4 cañones. La entrega fue saludada con 21 cañonazos. Durante el sitio las facciones de Gamundi¹⁴... de más de 3.000 hombres se hallaban a unos 10 kilómetros de Miravet y no se atrevieron a aproximarse por temor de una derrota. La caída de Miravet levantó mucho el espíritu público en las orillas del Ebro y fue precursora de la pacificación del Maestrazgo que se consiguió con la toma de Cantavieja...”¹⁵. Els presoners del castell de Miravet varen ser conduïts a peu fins a Tarragona; gairebé uns 70 quilòmetres. El diari “Las Circunstancias” de Reus comentava el seu pas per les Borges del Camp, on els veïns van sortir a saludar-los. Molts eren dels pobles del Baix Camp i, entre d’altres, hi havia el comandant borgenc Oleguer Bové: “con una verdadera ovación, socorriéndoles no solo con lo que podían necesitar en su situación, sino que los obsequiaron con dinero y otros regalos y animándoles a sobrellevar su situación con la esperanza que iba a tener un fin próximo...”.

Quedaven molts pocs carlins en lluita al Camp de Tarragona. La partida de Rovira de Botarell encara va aturar el tren de Montblanc i se’n va endur alguns hostatges. La partida dels germans Pollastre van segrestar 20 pagesos de Tivissa. Pel Baix Camp també hi havia la del Puig de Montbrió.

“El día 24 del pasado junio se inauguró el telégrafo eléctrico entre Falset y Cornudella...”¹⁶. En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 8 de juliol, es publica la llista de jutges municipals per al període 1875 a 1877. Per Mont-roig, del partit de Reus, hi ha Josep Rom Vidiella¹⁷.

A la reunió de la Comissió provincial de la Diputació, del 7 de juliol, es confirmen les exempcions del servei militar a Francesc Vidiella Grau i Josep Boronat Ciurana. També la de Manuel Ferraté Solé (de la primera reserva del 1874). A Pere Vidiella Boronat i Ramon Martí Munté (de la segona reserva del 1874) se’ls dona un termini de vuit dies per presentar l’expedient que acrediti la seva exempció concedida per l’Ajuntament.¹⁸

“Las facciones del Maestrazgo están desconcertadas desde que les falta el apoyo de las numerosas fuerzas del Centro. Es probable que dentro de poco vague solo por aquel país el cura de Flix¹⁹ y algunos otros cabecillas de escasa importancia al frente de los amantes de la vida aventurera...”²⁰. A València i Aragó la situació era desesperada. Escassejaven les municions. Antonio Dorregaray es va reunir amb els seus principals oficials per veure què calia fer. L’opinió era unànime: anar al nord. El dilema era triar el camí. Uns deien que per Castella i d’altres per l’Alt Aragó. L’ordre era concentrar-se a Casp i passar l’Ebre. Això era el 3 de juliol. Les tropes que estaven a Cantavella no ho van poder fer, doncs estaven assetjades.

---

¹⁴ Pascual Gamundi.

¹⁵ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 63.

¹⁶ “Diario de Tarragona” de 6 de juliol de 1875.

¹⁷ Del carrer de Sant Antoni núm. 14 (cens electoral de 1894).

¹⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 15 de juliol de 1875.

¹⁹ Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”.

²⁰ “Diario de Tarragona” del 9 de juliol de 1875.

Mentre a la demarcació de Tarragona “*han surgido entre los jefes del carlismo serias disidencias sobre quién debe ejercer el mando de las facciones de esta provincia. Piden el espresado cargo los cabecillas Mora²¹, Antonio Mestres²² y Baró²³...*”²⁴. “*La ronda carlista mandada por un tal Puig se hallaba anteayer en las Borjas perseguida de cerca por la guerrilla de Clivillé...*”²⁵.

Finalment, el 7 de juliol de 1875 es rendeix Cantavella (Maestrat), el darrer bastió de les forces carlines a la zona centre. Havíem vist com la majoria de les forces carlines d’aquella zona havien marxat cap a l’Ebre. Antonio Dorregaray, el dia 5, ja està a Sariñena (Els Monegros). “*En Sariñena incendiaron la estación del camino de hierro y el depósito de máquinas, arrojaron al rio Alcanadre tres o cuatro locomotoras y 18 vagones e hicieron chocar dos máquinas disparadas a todo vapor. En todas las poblaciones exigieron dinero...*”²⁶. En un recorregut un xic erràtic, el dia 9, està Boltaña (Osca, a prop de la frontera francesa). Sembla que vulguin forçar que els obliguin a entrar a França. El gruix d’aquestes tropes haurà de girar cap a Catalunya i anirà a Pont de Suert (Alta Ribagorça). No arribava a Catalunya un exèrcit de refresc per ajudar les malmeses forces carlines catalanes, era al contrari, un conjunt d’homes mal armats i pitjor vestits. Segons cròniques carlines, aquesta retirada està plena de claroscurs i d’una possible traïció. El 30 d’agost marxa de Pont de Suert, un altre cop, cap a l’Alt Aragó. Cap a Bielsa (Osca, un altre cop a prop de la frontera francesa). Empaitat per tropes governamentals s’apropen a Biescas (anant cap a Navarra) i, envoltat per tropes governamentals, aconseguen passar a França per tornar a entrar per Hecho (província d’Osca, gairebé tocant a Navarra). Finalment arribaran a Navarra.

Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”, amb uns 600 homes, al capdavant del regiment de Gandesa, es separa del grup principal d’Antonio Dorregaray i inicia la marxa directament cap a Navarra. Uns vint dies després, també perseguit per tropes governamentals, arriba al País Basc, a Bergara.

És el final de la guerra a la zona de València i Aragó. A Catalunya ho serà pràcticament el setge de Puigcerdà. “*Nuevecientos carlistas mandados por Savalls²⁷, con dos obuses y cuatro cañones, dos de estos Krupps, se presentaren el 15 (de juliol) delante de Puigcerdá... Los defensores de Puigcerdá se resistieron aguantando el fuego de cañón que les hicieron los carlistas, hasta que el 19 se retiraron estos por haber tenido noticia de la aproximación de las fuerzas mandadas por el general Martínez Campos...*”²⁸. “*En la noche del 27 de julio la ciudad de la Seo²⁹, que no consideraron conveniente defender los carlistas, cayó en poder de las tropas...*”³⁰. La caiguda de la Seu d’Urgell (Alt Urgell) fou un cop molt important al carlisme català.

---

²¹ Josep Moore dit “lo Mora”.

²² Josep Antoni Mestres.

²³ Joan Baró.

²⁴ “Diario de Tarragona” del 9 de juliol de 1875.

²⁵ “Diario de Tarragona” del 4 de juliol de 1875.

²⁶ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 65.

²⁷ Francesc Savalls.

²⁸ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 65.

²⁹ Seu d’Urgell (Alt Urgell).

³⁰ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 70.

Marià Vayreda: “*Tocan llamada y cal muntar a cavall. Y això que tot just havíam pogut trencar lo son, després de tota la nit de trescar per camins impossibles... Tot lo dia avans també havíam caminat... Tal era la vida que portavam desde que la tercera carlinada anava de cap per ‘vall. Quan podíam trobar tres o quatre horas de repós ... ja ‘ns donavam per satisfets...*”³¹.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 23 de juliol de 1875, hi ha els pressupostos pel 1875-1876. Mont-roig li correspon un “*cupo de inmuebles*”: 28.031,40 pessetes i un “*cupo de contribución industrial y mercantil*”: 2.648,50. Li tocarà pagar 6.248,18 pessetes³².

L’acció més important de l’estiu del 1875 al Camp de Tarragona fou la que va succeir a Vespella de Gaià el 27 de juliol. Els voluntaris de Torredembarra i Altafulla havien sortit cap a la Riera³³ perquè sabien que una partida carlina hi anava a cobrar la contribució. Aquests, quan van ser descoberts, van fugir cap a Vespella on hi havia les partides de Josep Antoni Mestres, Sastret i Caragol. Els liberals els van empaitar fins allà, i tot d’una es van trobar en un terreny muntanyós i amb els carlins que els rodejaven. Van morir 25 miquelets, aquells voluntaris liberals.

*Al juliol “se presentaron a indulto en Tortosa el cabecilla Vallés³⁴ y dos hijos suyos...”*³⁵.

Amb la perspectiva de la fi de la guerra, poc a poc, el panorama del ferrocarril a Espanya es va definint, produint-se diverses fusions. El 1875 les línies de Tarragona a Barcelona y la de Barcelona a França van agrupar-se amb el nom de “Ferrocarriles de Tarragona a Barcelona y Francia” (TBF). Més tard, el 1877, el tren arribaria a Figueres, el 1892 a Girona i l’any següent (1893) a Portbou. Era la porta d’Europa.

Encara hi havia petites partides que intentaven continuar. “*El martes último (27 de juliol) las rondas de los Pollastrets y Puig, procedentes del término de Botarell, pasaron por las inmediaciones de Montbrió y Montroig... Ayer (29 de juliol) la partida dels Pollastrets... de unos 60 hombres, detuvo en el Perelló el coche que de Tortosa venía a esta ciudad (Tarragona) y después de amenazar a unos pasajeros con fusilarlos, se llevó los tres mejores caballos del tiro...*”³⁶. “*Unos cuantos carlistas capitaneados por un tal Guasch detuvieron anteayer (28 de juliol) en Hospitalet a un hombre entrado ya en años y en el término municipal de Montroig lo fusilaron por sospechas de espía del gobierno...*”³⁷. A “La Imprenta: diario de avisos, noticias y decretos”, del 4 d’agost, hi tenim més informació: “*En el lugar conocido por las Casas-Roges³⁸ término de Montroig, ha aparecido muerto un nombre cuyo traje consiste en pantalón encarnado,*

³¹ “Recorts de la darrera carlinada” de Marià Vayreda (1898), pàg. 186.

³² Riudoms 45.283,68 / 1.995,00 / 9.628,63, Cambrils: 36.484,58 / 2.600,00 / 7.959, 84 i Montbrió: 12.281,22 / 1.801,50 / 2.864,14.

³³ La Riera de Gaià.

³⁴ Francesc Vallès.

³⁵ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 65.

³⁶ “Diario de Tarragona” de 30 de juliol de 1875.

³⁷ “Diario de Reus” del 31 de juliol de 1875.

³⁸ “*Un grupet de casetes situades a la part més meridional del terme, al sud del casalot, ja a les immediacions del riu de Llastres, a poca distància d’on hi ha la confluència dels termes de Vandellòs, Pratdip i Mont-roig. A hores d’ara ja no hi queda ni rastre: l’autopista les va fer desaparèixer...*”
“Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp” de Ferran Jové Hortonedà, pàg. 436.

chaqueta de pana azul y gorra también de pana sin visera. Este individuo que tendrá unos cuarenta años fue preso y conducido atado por la partida carlista mandada por Puig en la madrugada día 28 en la inmediación de Hospitalet, créase que fue muerto por dicha partida en la tarde de dicho día 28, pues hacía el punto que ha aparecido el cadáver se oyeron disparos de armas de fuego hechos por 9 o 10 carlistas...”

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 30 de juliol, s’hi publica la relació de fiscals nomenats als pobles de la província de Tarragona. A Mont-roig hi consta Bartomeu Romeu Casañas (“propietario”³⁹).

“La ronda carlista del Sastret fusiló anteayer (3 d’agost) cerca de Cambrils a un vecino de Riudoms...”⁴⁰. “Durante los meses de junio y julio últimos se han acogido a indulto en Tortosa 68 jefes y oficiales y 536 individuos procedentes de las facciones del Maestrazgo...”⁴¹. “La ronda de la Paz, que tiene su asiento en Tortosa, practicó el día 6 (d’agost) una salida en dirección a Perelló para sorprender a cinco o seis carlistas que vagan por dicha comarca, lo cual no pudo conseguir por haber huido aquellos anticipadamente y teniendo que mantenerse a la defensiva de la ronda de los Pollastrets que se presentó de improviso; pero no llegaron a hostilizarse ambas rondas, pues Clívilé, que con la fuerza que manda había salido de Falset... llegó oportunamente a las inmediaciones de Perelló y los carlistas abandonaron en seguida el campo marchándose hacia el Coll de Balaguer y luego a la comarca del Priorato, donde engrosaron otra ronda que merodeaba por las cercanías de Prades...”⁴². “El 10 (d’agost) se presentó a indulto en Reus Francisco Cucala, hijo del cabecilla del mismo apellido con 8 infantes y 11 caballos...”⁴³.

La majoria dels que es presentaven a indult eren desterrats dels seus pobles. En la següent notícia s’esmenta que n’hi havia de Mont-roig. *“Pasan ya de ciento, según nuestras noticias, los destierros acordados por el gobernador civil de esta provincia, pertenecientes en su mayor parte a Constantí, Montroig, Riudoms, Tarragona, Valls y Gandesa...”⁴⁴*. Cal remarcar que Mont-roig surt citat en segon lloc, entre els que hi havia més casos. Les famílies d’aquests deurien tenir uns quants sentiments enfrontats. Per un costat, l’alegria que els seus estaven vius i que la guerra s’havia acabat; per l’altre, el desengany de perdre una guerra en la qual hi havien esmerçat tants sacrificis personals i, ara, la tristor de tenir-los lluny, en altres pobles. Segurament, la majoria dels desterrats devien ser ben acollits, als pobles que els havien assignat, tant pels carlins com pels monàrquics d’allí. De ben segur que no deurien témer les possibles represàlies dels liberals.

Però, continuaven algunes accions carlines. *“El primer tren procedente de Montblanch fue ayer detenido en la Selva por un grupo de carlistas capitaneado por Caragol, quien, al parecer, buscaba alguno de los carlistas acogidos recientemente a indulto con no*

---

³⁹ Bartomeu Romeu Casañas era el propietari del mas d’en Romeu. Fou jutge de Mont-roig de 1869 a 1874. El seu fill, Gaietà Romeu Benaprés, seria alcalde de Mont-roig del 1886 a 1891. Bartomeu Romeu Casañas era amic de Ferran Ferratges Ballester, el pare d’Antonio Ferratges Mesa, el que seria el primer Marquès de Mont-roig. El primer era el propietari del Mas d’en Romeu, el segon del Mas d’en Ferratges (l’actual Mas Miró). Ambdós eren “americanos” que havien anat a fer fortuna a Santiago de Cuba.

⁴⁰ “Diario de Reus” del 5 d’agost de 1875.

⁴¹ “Diario de Tarragona” del 6 d’agost de 1875.

⁴² “Diario de Tarragona” del 10 d’agost de 1875.

⁴³ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 68.

⁴⁴ “Diario de Reus” del 13 d’agost de 1875.

muy sanas intenciones. Afortunadamente no iba en el tren ninguno de aquellos... pero tres (passatgers) tuvieron que aprontar 20 duros cada uno para rescatarse del poder de los carlistas...”⁴⁵.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 19 d’agost de 1875, hi ha la contribució pels impostos indirectes del 1875-1876. A Mont-roig, se li assigna un “cupó” de 5.716 pessetes, un impost de consum sobre la sal de 1.714, un impost sobre cereals de 3.640. La qual cosa fa un total de 11.070 pessetes⁴⁶.

“Los carlistas que manda el cabecilla Rovira⁴⁷ con este al frente, se aproximaron anteayer al pueblo de Riudoms y dispararon algunas descargas contra sus defensores sin causar daño alguno...”⁴⁸.

Anteriorment, hem trobat citacions d’algun intercanvi de presoners entre carlins i tropes governamentals. Ara en el “Diario de Tarragona”, del 28 d’agost, hi trobem una molt acurada descripció d’un dels que deuria ser dels més rellevants. “Para llevar a cabo un nuevo cange de prisioneros se procedió a la organización de un tren extraordinario que, con destino a Vich, salió a las dos y media de la madrugada del 25 (d’agost) de la estación de Barcelona conduciendo los carlistas que se hallaban en los fuertes de la plaza y que casi en su totalidad procedían de la rendición del castillo de Miravet. Sin el menor contratiempo llegó el tren a Vich, sobre las cinco de la mañana del 25. Las avenidas de la estación y las calles del tránsito estaban atestadas de gente hasta el edificio de la casa de Caridad, a donde fueron conducidos los prisioneros carlistas. No bajarían de seis mil las personas allí reunidas, viéndose confundidos entre tan bulliciosa muchedumbre, varios jefes e individuos carlistas y militares de nuestro ejército, unos y otros desarmados, infinidad de ginetes, coches, carros y hasta carretas de bueyes. Ese totum revolutum duró hasta las cinco y media de la tarde en que se oyeron en lontananza y que se iban acercando por direcciones opuestas ecos de dos músicas militares. Una sección de caballería liberal y otra de carlista, despejaron el campo, formando en compacta muralla un cuadro los espectadores. Por uno de los lados entró el coronel señor Barraquer, con la música del regimiento de Burgos y dos compañías del mismo cuerpo formando estas en línea de batalla y colocándose detrás los prisioneros carlistas. Igual operación practicó el cabecilla Moore⁴⁹, encargado por parte de los carlistas, acompañando a nuestros prisioneros que eran en número de 435, entre ellos 19 jefes y oficiales, algún oficial y varios voluntarios francos; los prisioneros carlistas sumaban 101, puesto que solamente concurrieron los que lo estaban en la provincia de Barcelona, debiéndose compensarse los que faltan con los de las demás provincias catalanas...”.

A continuació, fa una detallada explicació de com anava vestit el cap carlí Josep Moore, dit “lo Mora”, i la pròpia cerimònia de l’intercanvi. “Moore que es todo un buen mozo y desempeña el cargo de segundo jefe de estado mayor general al lado de Savalls, lucía un atildado traje compuesto de boina encarnada con borla de oro, levita corta a la prusiana con dos hileras de botones, cordones de ayudante, faja encarnada de seda con

---

⁴⁵ “Diario de Tarragona” del 13 d’agost de 1875.

⁴⁶ Riudoms: 5.657 / 2.414 / 3.591 / 11.667, Cambrils: 4.048 / 1.850 / 3.096 / 8.994 i Montbrió: 1.648 / 1.052 / 1.263 / 3.963.

⁴⁷ Rovira de Botarell.

⁴⁸ “Diario de Tarragona” del 27 d’agost de 1875.

⁴⁹ Josep Moore, dit “lo Mora”.

galones de coronel como los de la boca-manga, sable con empuñadura de acero, pantalón grancé⁵⁰ con franja de oro y flores de lis, bastón de concha con puño de oro, espuelas doradas y guante blanco de cabritilla, todo enteramente nuevecito. Formadas de la espresada manera las fuerzas, se adelantaron por el respectivo frente de estas los señores Barraquer y Moore, que comprobaron sus listas de canje y las firmaron sobre una cartera de campaña. Luego, a una señal de la corneta y al compás de las músicas desfilaron los prisioneros, volviendo cada cual a su campo. Describir aquel momento seria cosa imposible, abrazos, besos, apretones de manos de compañeros de armas que volvían a reunirse después de una dolorosa separación, gritos y hurras generales en que formaban coro el numeroso público, gorras al aire, pañuelos agitados, los acordes de las músicas... Pasados estos momentos de general expansión regresaron los nuestros hacia Vich y hacia Manlleu los otros...”. Podien ser enèemics en el camp de batalla, però en aquest acte ambdós bàndols assumien la formalitat necessària.

Cada vegada n’hi havia més que es presentaven a indult. “Los prisioneros de la Seo entraron en Barcelona con las tropas vencedoras el día 4 de setiembre. El obispo Sr. Caixa⁵¹ fue embarcado antes en un buque de guerra y trasladado al castillo de Alicante...”⁵².

“Recibióse la noticia de que Savalls había sido desposeído por D. Carlos del mando de las facciones de Cataluña, habiendo nombrado en su reemplazo al Conde de Caserta y se atribuía su destitución a quejas producidas por la Junta carlista que le acusó de malversación de fondos. Por temor a su carácter violento nadie se atrevía a entregarle la orden, hasta que por fin se halló un hombre bastante arrojado que se resolvió a hacerlo...”⁵³. El 3 de setembre Carles VII ordena que Francesc Savalls vagi al nord a entrevistar-se amb ell per esbrinar la veracitat d’aquelles acusacions. Un important militar carlí del front nord diria: “se le podía tildar de díscolo, de indisciplinado, de sanguinario... de cualquier cosa menos de traidor”.

Aviat, a la tardor de 1875, s’iniciaria la fi de la guerra a Catalunya. Cada vegada eren menys els membres de les partides i, a més, com que ja es feia difícil cobrar les contribucions, la paga escassejava. Al diari “Las Circunstancias” de Reus, del 29 d’agost, s’hi publicava una irònica cançoneta que deia: “Com avui no nos paguen / ni demà tampoc / si vénen les tropes / no farem foc”.

“La columna Ceuta⁵⁴ dividida ayer en ocho fracciones batió todo el terreno comprendido entre Valls, Rodoña, Salamó, Bonastre, Albiñana, Mas Arbobés y Masllorens hasta el Coll de Santa Cristina. Una de dichas columnas compuesta de las secciones de gastadores y tiradores del batallón alcanzó en el espresado Coll a la partida de Caragol, matando a este y cuatro más, cogiendo cinco prisioneros, uno de ellos herido, y cinco fusiles, dos bayonetas, un sable y dos cananas, no teniendo la

---

⁵⁰ De color roig.

⁵¹ Josep Caixal Estradé. Fou un bisbe radicalment carlí que es va tancar a la ciutadella de la Seu d’Urgell per intentar resistir l’atac de les tropes governamentals.

⁵² “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 72.

⁵³ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1876”, pàg. 66.

⁵⁴ El Batalló “Fijo de Ceuta”, era dels més ferotges en la seva lluita contra els carlins, estava format majoritàriament per expresidaris del penal d’aquella ciutat; era una mena de “legión” anys abans que aquesta es creés.

*columna ninguna baja...*⁵⁵. Cada vegada en quedaven menys. I, alguns dels que encara resistien, decideixen marxar cap a la frontera.

*“Las presentaciones que en setiembre de 1875 eran diarias, fueron aumentándose en el mes de octubre... Las partidas que capitaneadas por Castells, Moore, Gamundi y otros cabecillas de segunda o tercera fila se sostenían aun en alguna de las cuatro provincias catalanas huían de la persecución activa, tenaz, sin descanso, que les hacían las brigadas organizadas por el general en Jefe D. Arsenio Martínez Campos... En la provincia de Lérida, en donde pensaban los carlistas que les sería más fácil sostenerse, se refugió el corto número que de ellos quedaba en armas a primeros de octubre en las escabrosidades de la montaña, limitando sus correrías a los partidos de Tremp y Sort...”*⁵⁶.

Pere Antoni Torres Jordi, l'1 d'octubre de 1875 funda el diari liberal “La Opinión. Diario Político, de aviso y noticias” de Tarragona, on hi col·laborarà fins la seva mort el 1901. També n'era el propietari.

El 3 d'octubre de 1875, el Govern va publicar un decret manant als Ajuntaments que preparessin llistes electorals. Volien promoure la idea que el nou règim monàrquic d'Alfons XII acceptava la nova democràcia nascuda de la “Gloriosa revolución de septiembre” del 1868.

*“El 4 (d'octubre) según escribieron de Olot entró en Francia por Camprodon el cabecilla Savalls, acompañado de algunos mozos de la Escuadra y de una charanga...”*⁵⁷. *“El 15 (d'octubre) la gendarmería francesa detuvo... a Pascual Gamundi con dos ayudantes y doce individuos...”*⁵⁸.

En el “Diario de Tarragona”, del 8 d'octubre, hi tenim que Josep Grifoll Solé és nomenat “*por la Dirección general de correos y telégrafos peatón conductor de correspondencia*” de Reus a Mont-roig. En el mateix diari, del 9 d'octubre: “*una sección de carabineros condujo ayer desde Cambrils a esta ciudad (Tarragona) un carro con cajas de azúcar de contrabando, procedentes de una presa hecha en Montroig, siendo depositadas en la Aduana...*”. Com comentàvem anteriorment, les platges de Mont-roig, en estar pràcticament deshabitades, eren un indret propici al desembarcament d'algun tipus de contraban, sucre, sal, tabac...

*“Las presentaciones a indulto se repetían todos los días; según datos oficiales, las bajas tenidas por el carlismo en Cataluña desde el 1º al 20 de octubre fueron las siguientes: Muertos y heridos 332, Prisioneros 238, Presentados 818, Pasaron la frontera 705, Total 2.093. Se cogieron además a la facción 219 caballos, un cañón Plasencia, fusiles, municiones, etc. Desaparecieron de las filas carlistas los cabecillas Savalls, Gamundi... Miret⁵⁹... Cucala hijo⁶⁰ y otros de menor importancia...”*⁶¹.

---

⁵⁵ “Diario de Tarragona” del 10 de setembre de 1875.

⁵⁶ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1877”, pàg. 49.

⁵⁷ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1877”, pàg. 50.

⁵⁸ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1877”, pàg. 51.

⁵⁹ Martí Miret.

⁶⁰ Francesc Cucala, fill de Pascual Cucala.

⁶¹ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1877”, pàg. 52.

Les forces més reaccionàries maniobraven per fer retrocedir els avenços que s'havien aconseguit durant el "Sexenni democràtic". El 23 d'octubre de 1875, en una reunió a casa d'Antonio Cánovas del Castillo, es va proposar de tornar a la legalitat de la Constitució de 1845. Sortosament, una majoria va admetre que això ja no era possible.

Calia escombrar de carlins dispersos qualsevol indret de Catalunya, per difícil i amagat que fos, i el capità general Martínez Campos va ordenar cridar a fer un sometent general. *"El 2 de novembre, es donaren les instruccions per a la seva organització i el 18 era la data d'entrar en acció. En aquest aixecament, estaven obligats a participar-hi tots els individus entre divuit i seixanta anys, a excepció dels eclesiàstics i els pastors; cada poble hauria d'ocupar els llocs més estratègics del seu terme i caldria que recorregués boscos i cingles per a trobar carlins... Es prohibia la circulació de trens, carruatges, cavalleries i ningú no podia sortir del poble sense una ordre expressa..."*⁶².

*"La facción Moore pasó ayer por Calaf, completamente desanimada..."*⁶³. Pràcticament no quedaven partides a la demarcació de Tarragona. El coronel Josep Moore, dit "lo Mora", el trobem a Berga el 6 de novembre de 1875⁶⁴. *"En la madrugada del 14 (de novembre) el cabecilla Castells reunió en Cuart⁶⁵ a su gente y le manifestó que en vista de la persecución activa que se le hacía y por no poder resistir el empuje de las diferentes columnas que siempre se le venían encima, se retiraba, quedando en consecuencia su fuerza en libertad también de retirarse a sus casas. Castells se internó en Francia... La brigada Nicolau había derrotado el 13 a tres cuartos de hora de la Nou, sobre la sierra de Marsal, a la partida que mandaban Castells y Moore..."*⁶⁶. *"Atacándolos antes de ser de día y con tal decisión y arrojo, que ambos se pusieron en vergonzosa fuga, metiéndose en Francia el primero sobre las diez de la propia mañana con unos 150 individuos, y Castells se cree que va huido y en dispersión completa sobre los montes de Gombreny con 60 de los suyos..."*⁶⁷. *"(Josep Moore dit "lo Mora") con 170 individuos más entró también en Francia por Osseja el día 14, pudiéndose decir que estos hechos fueron el epílogo de la guerra civil de Cataluña de 1872 a 1875..."*⁶⁸.

L'11 de novembre de 1875, el governador militar de Tarragona va fer situar tropes a 22 indrets importants de la demarcació per tal de donar suport al sometent. Vista la manca de proporcionalitat, doncs hi quedaven molts pocs carlins en el territori, el mateix Martínez Campos, el 19 de novembre, va determinar que es podia donar per acabada aquesta batuda general. El dia 21 donava per acabada la guerra a Catalunya. Va alliberar els presoners. Els desertors havien de tornar a l'exèrcit. I els desterrats podien retornar a les seves cases.

Com hem vist anteriorment, la partida de Josep Agramunt, dit el Capellà de Flix, va aconseguir creuar mig Espanya, continuadament assetjat per les tropes governamentals, per anar a sumar-se als seus correligionaris del País Basc i Navarra. Allà la guerra encara continuava.

---

⁶² "El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876" de Robert Vallverdú, pàg. 183.

⁶³ "Diario de Tarragona" del 26 d'octubre de 1875.

⁶⁴ "Diario de Tarragona" del 9 de novembre de 1875.

⁶⁵ Quart (Gironès), a prop de Girona.

⁶⁶ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1877", pàg. 61.

⁶⁷ "Diario de Tarragona" del 17 de novembre de 1875.

⁶⁸ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1877", pàg. 61.

He fet una recopilació dels mont-roigencs membres de partides carlines que he anat trobant. Sols he trobat dos caps de partida: el conegut com “Marquet” (segurament era Marc Massó Alsina), el comandant Joaquim Puñet Gassó, dit “Negre de l’Oriola”, o també “Moreno”, i el també comandant Sixte Puñet Aragonès (nebot de l’anterior). D’altres: Miquel Anfrons Alsina, Jaume Aragonès Borràs, Antoni Boronat Roig, Francesc Borràs Folch, Tomàs Martí Jordà, Antoni Massó Alsina (germà d’aquell dit “Marquet”), Josep Mendoza Serret i Salvador Pujol Martí. També hi ha una sèrie de pròfugs del servei militar que poden correspondre a carlins o simpatitzants: Ramon Francesch Boronat, Josep Gairal Pallarés, Jaume Gillemat Brú i Pau Mendoza Serret. També trobarem, posteriorment⁶⁹, d’altres pròfugs que fins i tot els embargaven els béns: Joan Baptista Martí Aleu, Francesc Ribas Figueras, Pere Roigé Baiges i Pere Valls Fraga. I a dos expulsats de la Milícia Nacional per simpatitzar amb el carlisme: Miquel Borràs Borràs i Josep Nolla Savall.

Hi ha moltes citacions a persones (de qui no es diu el nom), que es presenten a indult, i tan sols sabem que són de Mont-roig. En els fets anteriors, a l’inici de la guerra, hem trobat dos (germans?) Josep Soler Pascual i Joan Soler. El primer, alcalde de Mont-roig al final del regnat d’Isabel II, i el segon, cap militar de Mont-roig i Falset nomenat pel cabdill carlí Rafael Tristany.

També he d’esmentar a Salvador Massó Alsina, membre de l’exèrcit governamental que fou assassinat prop de Tortosa el 1874⁷⁰. Casualment, aquest deuria ser germà d’aquell cap carlí dit “Marquet”, Marc Massó Alsina, revoltat el setembre de 1872, i també d’Antoni Massó Alsina, un dels presoners a les acaballes de la guerra a l’Aleixar, el 30 de maig de 1875.

Aquell pròfug citat abans, Joan Baptista Martí Aleu, possiblement fos fill de Joan Baptista Martí “*titulado teniente-coronel*” a la Segona Guerra Carlina; el vàrem trobar en una notícia del “Diario de Barcelona”, del 14 de desembre de 1847.

Entre els carlins coneguts de Mont-roig, de qui no he trobat cap referència, hi ha Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”, que vivia al carrer Major núm. 57 (ara Francesc Riba i Mestre, núm. 10), on hi tenia un forn. Els seus pares eren Pere Ferrando Alsina (forner) i Maria Puñet Gassó. Aquesta, era germana d’aquell Joaquim Puñet Gassó, dit “Negre de l’Oriola” o també “Moreno”. És a dir, el “Pere Pataret” era nebot seu i cosí germà de Sixte Puñet Aragonès. Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”, es va casar amb Carme Ferrando Puñet. Van tenir a Pere Ramon Ferrando, Josep i Ferran. Aquest últim, es va casar amb la rellevant lexicògrafa Maria Moliner Ruiz, autora d’aquell “Diccionario de uso del español” (1966). El seu net, Fernando Ramon Moliner, el recordava com “*un carliston, una persona radical de dretes que havia participat, amb grau d’oficial, a la Tercera Guerra Carlina...*”⁷¹. Aquest Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”, va tenir una activa participació en la societat mont-roigenca “Centre Legitimista”⁷². Serà una de les persones que va aportar diners (noranta pessetes) per a la

---

⁶⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 4 de desembre de 1875.

⁷⁰ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 7 de novembre de 1874.

⁷¹ Vegeu el text “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 579.

⁷² Vegeu el text “Centre Legitimista (El Casino de Dalt)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 237.

remodelació del local⁷³, i va ser-ne president, del 1910 al 1912. També fou alcalde del 1912 al 1913.

Amb la guerra acabada a Catalunya, molts pobles van començar a enderrocar les fortificacions que havien fet. En general, al voltant de les esglésies.

He trobat al famós “En Patufet: farà una entremaliadura cada setmana”, de l’1 de desembre de 1917 (quaranta anys després), un acudit referent a aquesta guerra carlina i Mont-roig. Per cert, recordo haver-lo escoltat d’algun vell ja fa molts anys, però no sé si exactament hi sortia Mont-roig. És una “Anècdota històrica” firmada per “Salvador Marcó C. de la O.”. Diu: “*En la guerra carlina, s’havien format rondes en els pobles, que anaven per la regió vigilant. La ronda d’un poblet del camp de Tarragona, nomenat Arbós, anà a trucar a la porta d’un altre del mateix camp, Montroig. El guardià de la porta : Qui hi ha? El capità de la ronda : La ronda de l’Arbós. El guardià : Entreu de quatre de fondo. El capità : Oh, és que no més som dos.*”

La guerra continuava al front nord. El 16 de novembre de 1875, Carles VII va enviar una carta a Alfons XII proposant-li parar la guerra i treballar conjuntament contra les agressions dels Estats Units. El 19 de novembre, el general Martínez Campos ordena als governadors militars de Catalunya que posin en llibertat tots els presoners carlins i que s’aixequi el desterrament a tots els polítics.

Ara trobarem una citació de Mont-roig. “*Reus 19 de noviembre. El bando del capitán general sobre el somaten se ha cumplido con todo rigor por el comandante militar de esta ciudad, de tal modo que hasta se ha prohibido la introducción de verduras y pescado, y otros artículos de más perentoria necesidad... También manifiestan de Montroig que en los pueblos de su alrededor se ha levantado el somaten con el mayor entusiasmo y decisión, oyéndose un campaneó general...*”⁷⁴.

El 23 de novembre de 1875, Carles VII fa una proclama adreçada als seus seguidors catalans demanant-los que tornessin a la guerra: “*Pronto el grito de desperta ferro resonará en aquellas montañas y nuestra bandera inmaculada volverá a flotar en sus cimas... A grandes causas sacrificios inmensos: venceremos os lo aseguro*”. Rafael Tristany, des de França, també va fer una proclama: “*¡A las armas y que no decaigan de vuestras manos hasta que el rey ocupe el trono de sus antepasados!*”. Als dies següents es van poder veure alguns joves amb boines vermelles a Cornudella i al coll Negre, entre Riudecols i Falset. Això va alarmar les autoritats.

Ara trobem un ofici del 18 de novembre, sobre la fugida d’un presoner de Mont-roig. “*Habiéndose ausentado del cuartel de San Agustín de esta plaza (Tarragona), el soldado que se hallaba preso en el calabozo... de la primera compañía del primer Batallón de este Regimiento, José Font Martínez, natural de Montroig... a quien estoy sumariando por el delito de segunda deserción...*”⁷⁵.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 24 de novembre de 1875, hi tenim la contribució dels impostos indirectes dels anys 1875-1876. Ara especifica que

---

⁷³ Acta del 4 d’octubre de 1908.

⁷⁴ “Diario de Tarragona” del 17 de novembre de 1875.

⁷⁵ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 24 de novembre de 1875.

Mont-roig té 2.308 habitants⁷⁶ i li correspon per “consumos” 5.716 pessetes, per impost sobre cereals 3.640, per impost de consum sobre la sal 1.714. Fa un total d’11.070 pessetes⁷⁷.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 4 de desembre de 1875, hi ha la convocatòria (el 29 de novembre de 1875), d’una subhasta pública a Mont-roig com a conseqüència del càstig a quatre joves que estaven pròfugs. “*En virtud de la Real orden de 1º de abril... se sacan a pública subasta por termino de veinte días, cuyo acto tendrá lugar el día 28 de diciembre... en la casa capitular de esta villa, bajo la presidencia del Sr. Juez municipal (era Josep Rom Vidiella), las fincas embargadas a Juan Roigé Boronat, Juan Valls Queralt, Prudencia Figueras Serrano y Juan Bautista Martí Aleu⁷⁸; los tres primeros como padres de los mozos prófugos Pedro Roigé Baiges⁷⁹, Pedro Valls Fraga⁸⁰, Francisco Ribas Figueras⁸¹, y el cuarto como bienes propios del mismo mozo...*”.

“Embargadas a Juan Roigé Boronat. Una pieza de tierra... partida Costas de Mur⁸², de extensión 20 céntimos de jornal estadístico de regadío; linda a N. con José Jordi, a S. con un barranco, a E. con el mismo barranco y a O. con José Jordi; valorada por los peritos en la cantidad de 891 pesetas. Otra de tierra... partida Masets, de extensión un jornal... algarrobos y secano; linda a N. con José Roig, a S. con el camino de Pradip, a E. con Francisco Bargalló, y a O. con Gabriel Baiges; valorada... en 666 pesetas. Otra... en la partida Terrasnovas, de extensión 80 céntimos... linda a N. con José Clariana, a S. con Antonio Pujol, a E. con Miguel Baiget y a O. con José Blanch; valorada en 533 pesetas. Otra... en la misma partida, de extensión 2 jornales 95 céntimos... yermo con algarrobos; lindante a N. con José Sanjenís, a S. con camino vecinal, a E. con un barranco y a O. con Antonio Aragonès; valorada en... 250 pesetas. Una casa en la calle S. Antonio señalada de número 43; que linda por la derecha con la de Francisco Fraga Sancho, por la izquierda con José Pelejá Guasch y por detrás con José Solé Nolla; valorada en 875 pesetas”.

“Embargadas a Juan Valls Queralt. Una pieza de tierra... partida Planas, de extensión 2 jornales 70 céntimos... viña y algarrobos; lindante a N. con pedro Rofes, a S. con Juan Salsench, a E. con Pedro Aragonés y a O. con el camino Planas; valorada en ... 2.166 pesetas. Una casa en la calle de la Coma... número 44; lindante por la derecha con la casa de Francisco Pujals, por la izquierda con la de Maria Catalá Bertrán y por detrás con la calle de San Antonio; valorada en 633 pesetas”.

---

⁷⁶ Aquesta és la xifra que hi ha a “Evolució de la població de fet”, publicada pel IDESACT, el 1860.

⁷⁷ Riudoms: 5.657 / 3.591 / 2.419 / total 11.667, Cambrils: 4048 / 3.096 / 1.850 / total 8.994 i Montbrió: 1.648 / 1.263 / 1.052 / total 3.963.

⁷⁸ Del carrer Major núm. 41 (cens electoral de 1894).

⁷⁹ He trobat un possible germà seu de nom Joan que vivia al carrer de Sant Antoni núm. 43 (cens electoral de 1894).

⁸⁰ He trobat un possible germà seu de nom Fidel que vivia al carrer Major núm. 22 (cens electoral de 1894).

⁸¹ Deu ser Francisco Riba Figueras. He trobat dos possibles germans seus: Lluís que vivia al carrer Major núm. 65 i Rafael de la Coma travesser núm. 8 (cens electoral de 1894).

⁸² Ferran Jové Hortonedá diu (pàg. 351) que corresponen a les anomenades “Costes”, aquella “*partida de terra propera al nucli urbà, a la seva banda septentrional, entre la vila i el barranc de l’Horta...*” (pàg. 220). Llibre “Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp”.

“Embargada a Prudencia Figueras Serrano. Una pieza de tierra... partida... Noyas, de extensión 3 jornales 40 céntimos... de viña, olivos, avellanos, pinar y parte de regadío; que linda a N. con Juan Alsina y otros, a S. con José Soler, a E. con viuda de José Aragonés y a O. con el barranco de la Olivera; valorada en... 7.116 pesetas”.

“Embargadas a Juan Bautista Martí Aleu. Una pieza de tierra... partida las Casas⁸³, de un jornal 5 céntimos... viña, olivos y almendras; linda a N. con viuda de Jaime Aragonés, a S. con Juan Maseras, a E. con viuda de Antonio Ferrando y a O. con Mariano Cabré; valorada en... 1.900 pesetas. Otra... en la partida las Rocas, de extensión 2 jornales... yermo, viña, olivos y avellanos; linda a N. con el término de Vilanova, a S. con Francisco Baiges, a E. con Juan Aragonés y a O. con Viuda de Esteban Roig; valorada en 1.446 pesetas. Otra... en la partida las Planas, de 85 céntimos.... De viña y algarrobos; linda a N. con Juan Mendoza, a S. con José Bargalló, a E. con Rifá y a O. con José Bargalló; valorada en 275 pesetas. Otra... partida Planas, de 70 céntimos de jornal... viña y algarrobos; linda a N. con José Munté, a S. con la Marjada⁸⁴, a E. con Jaime Sentís y a O. con herederos de José Bargalló; valorada en 585 pesetas. Otra... partida Arrabasadas, de extensión 4 jornales 15 céntimos... yermo y algarrobos; linda a N. con Jaime Martí, a S. con Porquerola, a E. con Salvador Martí y a O. con el barranco Porquerola; valorada en 340 pesetas. Una casa en la calle Mayor... núm. 41; linda por la derecha con Juan Solé Artigas, por la izquierda con Juan Mas Aguiló, por detrás con Maria Catalá Bertrán y por delante con la misma calle; valorada en... 633 pesetas.”

Resumim el total a subhastar per cadascun: Juan Roigé Boronat 3.215 pessetes, Juan Valls Queralt 2.799 pessetes, Prudència Figueras Serrano 7.116 pessetes i Juan Bautista Martí Aleu 4.929 pessetes. No s'expliquen les diferències considerables que hi ha entre ells.

“El frio se deja sentir con mucha intensidad a consecuencia de la nevada del otro día que cayó en mucha abundancia en varias comarcas de esta provincia, entre ellas la de Hospitalet...”⁸⁵.

Una notícia del front nord. *“Entre las fuerzas carlistas que guarnecen la línea de Irún, hay dos batallones valencianos, procedentes de las disueltas partidas del centro, que pudieron escapar a la persecución de nuestras columnas. Parece que dichos batallones van mandados por el cura de Flix...”⁸⁶.* Tornem a trobar Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”.

El 24 de gener de 1876, es coneix el resultat de les eleccions. Hi va haver una gran abstenció. Les forces del govern aconseguixen la majoria. Els liberals moderats, els conservadors i els dits ministerials (aquests grups formaven el govern) van treure 333 diputats. La resta van tenir uns pocs diputats. Foren unes eleccions que van permetre elaborar una nova Constitució.

---

⁸³ Al llibre del F. Jové hi ha les Cases de Mur i seria prop del rentador i Murada.

⁸⁴ Ferran Jové Hortonedá diu (pàg. 320) que correspon a *“algunes parts de les terres dels Prats que són considerades no gaire bones... Asseguren que hi entra el mar en algunes ocasions i que... la terra queda impregnada per la sal...”*. Llibre “Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp”

⁸⁵ “Diario de Tarragona” del 11 de gener de 1876

⁸⁶ “Diario de Tarragona” del 15 de gener de 1876

El 30 de gener de 1876, el general Martínez Campos, ara al front nord, inicia una ofensiva cap a Baztan (al nord de Pamplona, tocant amb la frontera francesa), mentre Fernando Primo de Rivera ocupa Santa Bárbara de Oteiza (una mica al sud d'Estella / Lizarra) i d'altres ho fan a Valmaseda (a l'oest de Bilbao) i Urkiola (entre Bilbao i Vitoria-Gasteiz). L'ocupació de la vall de Baztan és determinant per tallar els auxilis que arriben als carlins, des de França. El 6 de febrer, tropes governamentals entren a Durango (a l'est de Bilbao), on Carles VII tenia establerta la cort. I el mateix dia, a Gernika (a l'est de Bilbao). Amb això aconseguen alliberar Bizkaia.

El 15 de febrer de 1876 es reuneixen les noves Corts.

El 18 de febrer, el general Fernando Primo de Rivera s'apodera de la muntanya de Montejurra i d'altres posicions al voltant d'Estella (Lizarra). A l'endemà, ocupen aquesta població. El dia 21, Alfons XII entra triomfant a Tolosa (al sud de Sant Sebastià), el rep la música d'un batalló carlí. I a l'endemà, a la tarda, ho fa a Sant Sebastià.

El 24 de febrer, comença la presentació a indult de molts carlins del front nord, d'altres passaran la frontera. Carles VII *“al quedarse solamente acompañado de cuatro batallones castellanos y dos valencianos y catalanes, pretendió dirigirse hacia Roncesvalles con el propósito de ganar el puerto de Ochagaiza y penetrar en el Alto Aragón... No pudo realizar su pensamiento porque nuestras tropas se lo impidieron, teniendo que dirigirse a Francia...”*⁸⁷. Aquell cap carlí català, Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”, fou qui, enfrontant-se amb les tropes governamentals, llavors alfonsines, va permetre que Carles VII pogués passar finalment a França. Era el 27 de febrer. Carles VII va entrar a França per Saint-Jean de Pie de Port (a l'altra banda de Roncesvalles) amb 3.000 homes comandats per Antonio Lizárraga. Es va acomiadar dels seus soldats dient: “Volveré”. El dia 29 va arribar a Pau. Havia acabat la Tercera Guerra Carlina.

Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”, va caure ferit i fet presoner en aquella darrera batalla. El “Diario de Tarragona”, del 25 de març de 1876, reproduïa una crònica de “La Imprenta: diario de avisos, noticias y decretos”: *“... Cuando nuestras fuerzas tomaron Montejurra y como resultado inmediato entraron en Estella, se envió al hospital de Irache que está en la falda de aquel monte, una compañía de soldados para custodia del edificio...”*.

La Tercera Guerra Carlina no havia sigut com les altres dues anteriors. En aquelles, simplificant, era la confrontació entre dues opcions al tron d'Espanya, per un costat els monàrquics d'Isabel II i per l'altre els legitimistes de Carles V i Carles VI. Ara els carlins s'havien aixecat contra el que representava la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868, i havien lluitat, successivament, contra les tropes *amadeistes* (d'Amadeu de Savoia), les republicanes i, finalment, les monàrquiques d'Alfons XII.

El 29 de febrer de 1876 hi va haver un indult general, amb la condició que els desertors acabessin el servei militar (principalment anaven a Cuba). Aquesta concessió intentava aglutinar tot el conservadorisme espanyol (tant els que acceptaven a Alfons XII com els que reclamaven a Carles VII), enfront dels liberals i republicans. El final de la Tercera

---

⁸⁷ “Diario de Tarragona” del 5 de març de 1876.

Guerra Carlina no té res a veure amb el de la Primera, on milers de combatents carlins van passar a França. Ara, la concessió de molts indults farà que aquesta sigui més reduïda. Malgrat tot, les cròniques parlen que a França hi ha unes 15.000 persones. Va caldre habilitar 15 camps de refugiats per tot França per acollir-los. A més, no hi va haver en molts casos, sobretot en pobles petits francesos de la frontera, cap control per part de les autoritats dels carlins que passaven a França. Com ja havia passat el 1840, a molts d'aquests refugiats se'ls proposava anar a Algèria. Pràcticament l'exèrcit carlí de Catalunya es va acollir a l'indult. Entre agost i novembre de 1875 foren uns 5.000 combatents.

El 20 de març de 1876, Alfons XII entra a Madrid acompanyat dels generals i per part de les tropes que havien fet la guerra en aquell front nord. Tres dies després, hi arriba la Reina Maria Cristina, l'àvia del rei. Havíem vist que, aquesta, havia hagut de marxar d'Espanya el 1840 en assumir la “Regencia” el general Baldomero Espartero, quan Isabel II només tenia 10 anys. Després, va poder tornar el 1844. Com a conseqüència de la seva participació en tèrbols negocis d'estat, va haver de tornar a marxar el 1854.

El dia 24 de març, el Congrés aprova el projecte de Constitució per 275 vots a favor i 40 en contra. La sobirania tornava a estar compartida entre el Rei i Les Corts. Ara, el Rei pot nomenar el cap del govern i els ministres. Espanya torna a ser un estat confessional catòlic. Hi haurà el sufragi restringit als homes majors d'edat i que acreditin un cert nivell econòmic. El sufragi universal (masculí) no tornaria fins al 1890.

El “Diario de Tarragona”, del 25 de març de 1876, informava que Josep Agramunt, dit “Capellà de Flix”, havia arribat a Barcelona procedent de Madrid “acompañado por un oficial de ejército”. El mateix diari aportava més informació: “*Anteayer (2 d'abril) fue trasladado a esta ciudad (Tarragona) desde el castillo de Monjuich en el tren de Barcelona de la mañana el ex-cabecilla carlista, conocido con el nombre de cura de Flix, siendo conducido por la guardia civil a las cárceles públicas. Dicho ex-cabecilla es de... estatura regular y bastante robusto; lleva barba cerrada, de color sano; viste pantalón de paisano... de color ceniza y gorra...*”⁸⁸. A Tarragona, el van dur a la presó de Pilats. El 6 d'agost, el bisbe de Tortosa li va retirar les llicències sacerdotals. El 16 de setembre, quan encara estava a Pilats, el Papa Pius IX el va rehabilitar. La premsa deia que l'havien condemnat a 15 anys de presó⁸⁹. La qüestió és que aviat va poder marxar a França, on va viure la resta de la seva vida.

Els carlins deixarien de banda l'opció insurreccional i a partir de 1876 actuarien políticament a les Corts i creant una important xarxa de centres seguidors del seu ideari a la majoria de poblacions. També cal destacar el paper que, en endavant, tindrà la premsa tradicionalista per difondre les seves idees. La nova situació portaria algunes dissensions i, finalment el 1888, a una escissió integrista. Malgrat tot, de tant en tant hi van haver alguns petits aixecaments fets per grups fora de l'obediència de Carles VII. Per exemple, el de Badalona i d'altres poblacions del 1900, conseqüència de la pèrdua de les darreres colònies, Cuba i Filipines. Aquí hi trobem els vells coneguts Josep Moore, dit “lo Mora” i Salvador Soliva, entre d'altres.

Del 26 d'abril tenim: “*La guardia civil destacada en Pont de Armentera, así como las rondas de Montroig y la Plana que también residen en dicho pueblo despliegan gran*

---

⁸⁸ “Diario de Tarragona” del 4 d'abril de 1876.

⁸⁹ “Diario de Tarragona” de l'1 d'agost de 1876.

actividad en la captura de prófugos, de modo que no pasa día sin que verifiquen alguna y procedan a su conducción a otros puntos...”⁹⁰. “La ronda de Montroig, destacada en Pont de Armentera, ha sido aumentada (10 de maig) con la de Tivisa, habiendo sido disueltas las de Reus, Arbós, Nulles y Selva...”⁹¹.

El corresponçal a Mont-roig de “La Opinión. Diario Político, de aviso y noticias”⁹², de Tarragona, del 17 de maig, publicava una llarga carta “*para que sepa la primera autoridad civil lo que, con escándalo de los aficionados a la gran diversión de la caza, y con grave perjuicio de la agricultura, está pasando... Disposiciones legales hay en nuestra patria respecto a caza, y supongo que de ellas tienen conocimiento los señores Alcaldes... Pero por lo que se observa de muchos años a esta parte... no quieren tomarse la molestia de que sea una verdad cuanto hay legislado... y muchos... lo ignoran... para así poder dedicarse, de una manera que no quiero calificar, a la destrucción hasta de los animales más inofensivos... El reclamo en el tiempo de la cría, asesinando traidora y vilmente desde una barraca... las redes, lazos y toda suerte de trampas para extinguir la preciosa vida de alegres pajaritos, cuya única misión, que cumplen a entera satisfacción del propietario, es perseguir incesantemente los mil y un insectos que destruían parcial o totalmente sus cosechas, abundan; y la escopeta, perros, hurones, pastores, labradores y chiquillos no quedan rezagados en esta terrible cruzada...*”. Era una reivindicació animalista.

El 6 de juny de 1876 es presenta al Congrés un projecte de llei amb el què es determina que l’efectiu de l’exèrcit serà de 100.000 homes.

“Escriben de Pont de Armentera (7 de juny) que... han quedado aquellos vecinos sin ningún destacamento, habiendo sido disueltas las dos rondas, denominada la una de La Plana y la otra de Montroig...”⁹³.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 15 de juny, hi tenim l’anunci del 22 de maig de l’alcalde de Mont-roig, Miquel Bargalló Pujol, de la subhasta del arrendament dels fruits de la Pobla d’en Taudell del període de 1876 a 1877, per tal de pagar les obligacions consignades al pressupost municipal. La “*licitación es de 130 pesetas, producto de un año común del último quinquenio...*”.

Mossèn Jaume Armengol, de Torroja, fou ecònom, el substitut del rector, de Mont-roig el 1876. “*Es féu càrrec de la parròquia el 17 de juny de 1876. Va morir poc després, al nostre poble, víctima de la diabetis (malaltia que en aquell temps es coneixia com aigua d’ensang), que en aquella època causà veritables estralls entre els habitants de Mont-roig...*”⁹⁴.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 20 de juny de 1876, hi trobem la contribució pel “*Somaten general*” ordenat el 2 de novembre de 1875. Aquell que va crear el capità general de Catalunya, Arsenio Martínez Campos, per eradicar totalment

---

⁹⁰ “Diario de Tarragona” del 26 d’abril de 1876.

⁹¹ “Diario de Tarragona” del 10 de maig de 1876.

⁹² Aquest diari “La Opinión” (1875-1904) l’havia fundat Pere Antoni Torres Jordi, fill de Pere Anton Torres Palau i Engràcia Jordi Munté (de cal Jordi). També fou el primer director del diari “La Vanguardia”.

⁹³ “Diario de Tarragona” del 7 de juny de 1876.

⁹⁴ “Rectorologi de Mont-roig des de 1681 (III)”, de Baptista Nogués, publicat a “**Ressò mont-roigenc**” núm. 54, pàg. 28.

de carlins qualsevol indret de Catalunya al final de la Tercera Guerra Carlina. Aquesta contribució afectava els pobles de la província, excepte els de la dreta de l'Ebre. Era un total de 76.198,50 pessetes i corresponia a 50.799 persones. Es partia d'una "*Base adoptada para el reparto*", que era la suma de la contribució territorial i la de la indústria i comerç. Mont-roig tenia de territorial: 28.031,40 pessetes, d'indústria i comerç: 2.648,50. Això donava una base de 30.679,90. Li van correspondre 937,16 pessetes. Diu que hi havien anat 400 persones⁹⁵.

El "Boletín...", del 19 de juliol de 1876, publica les persones dels "*cuerpos francos, rondes volantes y milicias movilizadas*" que " *cubren plaza de soldados por los cupos de los pueblos... que se hallan disfrutando licencia temporal ilimitada*". Trobem diversos mont-roigencs. A la Ronda de Sant Cugat (Vallès occidental), hi consta Antoni Font Mongó, de Mont-roig que viu a Sabadell. A la del Pratedip, Jaume Boquera Bargalló de Vandellòs que viu a Mont-roig. També podem saber on hi havia "Rondes" a la província de Tarragona i quants membres estaven inclosos en aquella classificació: Tortosa (Baix Ebre) 44, Pratedip (Baix Camp) 26, Móra la Nova (Ribera d'Ebre) 19, Cornudella (Priorat) 16, El Morell (Tarragonès) 12 persones, Santa Coloma de Queralt (Conca de Barberà) 10, Vandellòs (Baix Camp) 8, Torroja (Priorat) 7, Puigdelfí⁹⁶ (Tarragonès) 6, Falset (Priorat) 4, Tarragona (Tarragonès) 4, Valls (Alt Camp) 3, Montblanc (Conca de Barberà) 2, Gratallops (Priorat) 2 i Reus (Baix Camp) 1.

El 29 de juliol de 1876, Alfons XII arriba a Santander per donar la benvinguda a la seva mare Isabel II, que venia amb vaixell des de França. Feia quasi vuit anys que havia hagut de marxar (aquell 30 de setembre de 1868).

En el "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 12 d'agost de 1876, hi ha els pressupostos de l'any 1876-1877. A Mont-roig tenim, de "*cupo de inmuebles*": 24.404,28 pessetes, "*cuotas*": 4.561,75, un total de 28.996,03. A pagar: 5.824,60⁹⁷. En el "Boletín...", del 18 d'agost de 1876, hi trobem les contribucions de 1876-1877. A Mont-roig li assignen una "*riqueza imponible*" de 155.730 pessetes, i un "*cupo de contribución para el Tesoro*" de 32.588,06. I li toca un "*líquido a repartir*" de 32.588,06⁹⁸.

"Del Perelló con fecha 21 de agosto escriben a un colega comunicándole que días atrás fue preso en Ametlla y conducido a esta capital por la guardia civil un ex-oficial carlista, vecino de Perelló, que hacía poco había llegado de Francia, donde se refugió al terminar la funesta y malhadada lucha; su prisión obedece, al parecer, a la muerte dada a un joven del vecino pueblo de Montroig, que tuvo la fatalidad de ser cogido en lo más crudo de la guerra civil... No hace muchos días fue llamado ante el ayuntamiento el ex-comandante de armas carlista de aquel pueblo, y requerido a que devolviese una cantidad que se llevó de la casa consistorial, que se había recaudado de algunos contribuyentes como anticipo, para la compra de cebada destinada al suministro de las fuerzas de caballería sitiadoras del castillo de Miravet a la

---

⁹⁵ Cambrils: 36.484,58 / 2.600 / Base: 39.084,58 / 1.193,77 / 400. Riudoms: 45.283,68 / 1.995,00 / Base: 47.278,68 / 1.444,44 / 431. Montbrió: 12.281,22 / 1.8901,50 / Base: 14.082,72 / 430,12 / 644.

⁹⁶ És Perafort i Puigdelfí.

⁹⁷ Riudoms 45.283,68 / 1.880,00 / total 47.163,68 / 9.483,85 Cambrils: 36.485,19 / 3.075,00 / total 39.560,19 / 7.955,30 i Montbrió: 12.296,52 / 1.801,50 / total 14.098,02 / 2.834,88.

⁹⁸ Riudoms 251.576,00 / 52.644,80 / 52.644,80 Cambrils: 202.695,53 / 42.416,06 / total 39.560,19 / 7.955,30 i Montbrió: 68.314,00 / 14.295,39 / 14.232,67.

*terminación de la guerra, contestó con tierna y sangre fría que no le llamasen más, pues nada tenía que devolver...”*⁹⁹. A “La Opinión. Diario Político, de aviso y noticias”, del 24 d’agost s’hi afegeix que aquell assassinat del mont-roigenc fou “*en los alrededores de Tortosa...*”. Per la qual cosa, penso que deuria ser aquell mont-roigenc que el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 7 de novembre de 1874, deia, entre d’altres, que havia sigut “*asesinado... a puñaladas por los rebeldes en el punto denominado la Pedrera, cerca de Tortosa, en ocasión de hallarse prestando un servicio...*”.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 31 d’agost de 1876, hi ha la llista de donatius “*para el alivio de los inútiles y huérfanos de la guerra civil*”. Mont-roig hi figura amb 100 pessetes. D’altres: Falset, Reus i Tortosa amb 500, Vila-seca 342, La Selva 267,50, Gandesa 262, Riudoms, Constantí i Valls 250, Cambrils 225, Xerta 200, Montblanc i Horta de Sant Joan 150, Torredembarra, Móra d’Ebre, Tivissa i Alcover 125, Alforja 100, i d’altres amb 50 o menys.

---

⁹⁹ “Diario de Tarragona” del 24 d’agost de 1876.